

nevelésére hatással vannak, például a válás, a gyász, az örökbefogadás.

A könyv minden témához egy sor szakkifejezés, fogalom értelmezését csatolja, ezzel enciklopedikus összefoglalást adja a nevelés során felmerülő kérdéseknek. Hasznosan forgathatják azok a szaknyelvben járatos főiskolai, egyetemi hallgatók, kutatók és más szakemberek, akik a téma feldolgozásához keresnek szempontokat és adalékokat.

A szülői és a hivatásos nevelői magatartás – ahogyan erre a könyv egész szemlélete utal – nem a nevelést befolyásoló egyes tényezőknél, hanem egy átfogó attitűdön és valódi elkötelezett-

ségen múlik, amely határok nélkül, erőfeszítéseket nem kímélve, nyitottan kutat a nevelés lehetséges, személyhez szóló lehetőségei felé.

Mindezen túl, a gyermekek világra segítésének és a kultúrába való bevezetésének csak akkor van értelme, ha a szülők és a nevelők számára létezik egy pozitív jövőkép, amely felé magasabb rendű célok is megfogalmazhatók és van remény elérésükre. A *Vajda Zsuzsanna* által tükrözött kultúrákba ágyazott világ olyan tájékozódási pontokat vet fel, amelyek útmutatóul szolgálhatnak a nevelés területén kalandozó, kereső utazónak.

Vajda Zsuzsanna: Nevelés, pszichológia, kultúra. Dinasztia Kiadó, Budapest, 1994. 240 o.

Jankovich Andrea

Gertrud Orff

Orff zeneterápiájának alapfogalmai

Hazai könyvtárakban megtalálható német nyelven Az Orff-Zeneterápia (OMT, azaz Orff-Musiktherapie) című könyv. Ehhez 1974-ben *Carl Orff* zeneszerző írta a bevezető sorokat. *Orff* munkássága századunkban a görög múzsai nevelést keltette életre. Énekbeszéd, mozgás-tánc, vers-dráma, játék-színpad a zenei nevelés gyakorlatában összefonódik, az ütőhangszerek használatában különösen jelentős szerepe van. *Gertrud*ról azt írja, hogy sokévi bel- és külföldi gyógypedagógiai, orvosi, pszichológiai tapasztalatot szerezve, alkotó szellemiségű munkát teremtett Zeneterápia című könyvében.

Gertrud Orff műve 1994-ben jelent meg magyar fordításban a Bácszi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola kiadványaként. Tízéves tapasztalatot 77 alapfogalomban közöl. Iránytűként használható a zeneterápia útjá-

ra induló számára. Az út állomásain történő események tér-idő koordináták között, verbális és nem verbális kommunikációban, tárgyi reprezentációt nyújtó, alapélményt jelentő tevékenységben, szüntelen percepciók készenléttel és biztató-elfogadó érzelmi háttérrel zajlanak. A Bevezetőből megtudjuk, hogy munkája elején a szerzőt mely kérdések izgatták. Kíváncsisága létrehozta a zeneterápia módszertani kultúráját, ahogy *Hermann István* 1983-ban megjegyezte, hogy „a kultúra története a kíváncsiság története”. Kérdései megfejtéséhez „kulcsokat” keresett.

A kulcs szó háromféleképpen szerepel a könyvben. A zeneterapeuta kulcsszerepéről, kulcsszavairól mint a „rugalmasság és segítőkészségről” és a gyermek elejtett szavai közt rejlő „kulcsokról” beszél. Hangsúlyozza, hogy a kulcs és a hozzá tartozó zár együtt al-

kot funkcionális egységet. A helyzet, az állapot megoldása pedig a helyes kulcs megtalálásában feltételezi az „iso-elvet”. A megfeleltetést, a platóni „a hasonló hasonlóval kezelhető” elvét alapvetőnek tekinti. A zenészek számára könnyen érthető ez az alapelv, ha a rezonancia törvényére gondolnak. Ezen alapelv betartása segíthet olyan hagyományos pedagógiai elképzelések korrigálásában, amelyek úgy gondolják, hogy a rossz hangulatú embernek tánczenét kell vidámító céllal hallgatnia. A példa jelezni kívánja a lelki működésekre nem figyelő, rutinszerű pedagógiai eljárások hatástalanságát.

A jó szándékú pedagógusok valamennyien remélik, hogy foglalkozásuk vonzó a gyermek számára. *G. Orff* szinten előírja, hogy úgy kell megnyerni a gyermeket, hogy azt gondolja: „Remélem, ide hamarosan visszajövök.” Ezt úgy érthetjük el, ha a „dózis”, a mérték az állapothoz igazodik. Az állapotot lehet fenntartani, jelentéktelenné tenni és továbbfejleszteni, ezt meghatározza a csoport összetétele is. A magatartászavaros vagy érzelmileg fogyatékos gyermekek a „kezdeményezés lángját meggyújtják”. Deprivált gyermekek csekély önbizalommal indulnak a terápiába. Értelmi fogyatékos gyermekek nem jeleznek feltűnő igényt önmaguk kifejezésére. Alacsony IQ-jú gyermekek a terápia során megszokott iskolai környezetükben nyújtott teljesítményükhöz képest nagyobb kezdeményezőkézséget mutathatnak, s ezzel új diagnózist kényszerítenek ki képességeik megítélésére. E sokféle csoport differenciált hatásrendszert igényel. Fontos tehát a gyermekek sokoldalú megismerése. A multiszenzorosság, amely egyidejűleg vagy váltakozva több érzékszervre utaló hatást jelent, előnyös lehet többoldalú kedvező hatásával. Ezek között:

- szélesíti a percepcióstudatot,
- elősegíti az asszociatív gondolkodást,

- kompenzálja az érzékszervek fogyatékosságát,

- gazdagítja a zenei ötleteket.

Az *Orff*-terápia elméleti háttéréből feltétlenül ki kell emelnünk azt a hármas kapcsolatot, amelyet az „emóció” (E), a „mozgás” (M), a „percepció” (P) összefüggésében tár fel. A háromszögben, kölcsönhatásokban ábrázolható három pólust részletesen elemzi a könyvben. Kiemeljük, hogy a „mozgás” „növekedést” eredményez, ha kellő ellenállást győz le. Nem indul meg a „mozgás”, ha nincs inger, hiányzik a „percepció”. Ha a terápiának ríncs érzelmileg túlfűtött légköre, akkor nem jön létre megfelelő dinamizmus, hiányzik az „emóció”.

A terapeuta lényegesen segít, de fegyelmet, pozitív, figyelő magatartásával, a gyermekből kiinduló kezdeményezés méltányos elfogadásával a helyzet létrehozója. Ezen elfogadott terapeutaattitűdhez képest kontrasztnak tűnik a könyvben említett provokáció alkalmazása mint szükségszerű eljárás. A könyvben bemutatott (84. oldal) példa arra mutat rá, hogy a terapeuta „erőszakos” beavatkozása is megteremtheti az együttműködő, elfogadó gyermekiattitűdöt.

A zeneelmélet és a zenepszichológia szempontjából szokatlan, de alaposan feltárt fogalmakkal is találkozhatunk. A peritímikus és premodális jelenségek a gyakorlatban ismertek. Megnevezésük és kezelésük már nem mutat megnyugtató képet. Valamennyien találkoztunk már kisgyermekek spontán, ritmikus ütögetésével, lalázgatásával. Az iskolázott fül a gyermeki próbálgatást könnyen formátlannak minősíti. A könyvben és az OMT-ben is számtalan példát találunk erre zenei jelekben rögzítve. Ezekre tekintve könnyen felismerhetünk benne aszimmetriákat, érdekes fordulatokat. Az iskolai, didaktikai megközelítésű improvizációkhoz képest ezek zeneileg

variábilisabbak. Fel kell figyelnünk ezekre a gyermeki „alkotásokra”, improvizációkra, mert a későbbi fokozatok előképeként kell életet engedni érvényre jutásuknak. Ezek fontos „előcselekvések”. A könyv gondolatai alapján esetleg a gyermeki alkotótevékenység „végállomásai” is lehetnek, s ebben az esetben az értelmi fogyatékos gyermek elismerést kiváltó alkotó megnyilvánulását jelentik.

Az ismert fogalmak közül az ismétlést emelem ki, amely a könyvben többször is szerepel. *Pernye András* zenetörténeti tanulmányt írt erről a fogalomról. Terápiái értelemben fontos szerepet kap az alakzat, „Gestalt” létrehozásában. Fontos az emlékezet működése szempontjából. A vak gyermekeknél az ismétlést mint „echoláliát” a szemkontaktus kompenzációjaként említi. Az „imitáció” alkalmazásánál (10. o.) az ismételt cselekvést a tudatosítás szempontjából tartja alkalmazhatónak. Ennek kapcsán az olvasó emlékezhet *T. Gordon* „aktív hallgatásának” módszerére, amelyben a nevelő fenntartja, hallhatóvá teszi az elmondott gondolatot, fogalmat.

A kreatív pedagógia hívei örömmel olvassák a „rácsoválkozás” és a gyermeki „felfedezés” hangsúlyozását. Összeegyeztethetetlennek tartja a hangszert felfedező gyermeket és a terapeuta utasításait. Erről valószínűleg eszünkbe jut az a karácsonyi ajándékként kapott játék, amelyet csak a felnőtt jelenlétében szabad kézbe vennie a gyermeknek. Örömforrás helyett frusztrációt és agressziót teremtünk. Igyekezünk és tapasztalatlanságunk iránt elnéző vagy inkább megértő a könyv. A 28. oldalon a kezdő és tapasztalt terapeuta-finom fokozati, minőségi különbségeire mutat rá.

A toleráns szerző saját tapasztalatait nem felejtí el, s ezzel nekünk, kezdő, magyar terapeutáknak is biztatást nyújt. Bölcsességet kíván a „rend”

fogalmának értelmezésében. Az aktív zeneterápia egyik megütöztető fogalma, ahogy az *Decker-Voigt* Bevezetés a zeneterápiába című könyvében is olvasható; az improvizációban megjelenő látzólagos „Chaos” mint a csoport által létrehozott „Gestalt”. A zeneterápiában zenével játszunk, szabályokra nincs feltétlenül szükség. Elégéségek a hangok, a mozgások, azaz a zene elemei. A hangszerek használatában kiemeli időtudatunk befolyásolását, amely viszonylag ritkán olvasható gondolat. A könyv fordítói valószínűleg az érthetőség miatt magyar dallamokat alkalmaztak példaként az időbeliség megjelölésekor. Az éntudat, énmegjelenítés eszközeként a nyelvet mint az élet részét *M. Heidegger* gondolatával kapcsolja össze. „A nyelv az élet otthona.” A zenei játék mellett szerepet szán a „szóbeli kidolgozásnak” a zeneterápiában. Talán felfigyel az olvasó arra is, hogy úgynevezett kényszeres viselkedésben tapasztalhatunk „rímkórságot”. A könyv befejező részében együtt szerepel a „felelősség és elfogadás”. Ha a gyermekekkel való helyes kommunikációt, sőt az emberek közötti kommunikációt egyetlen igény, követelmény megjelölésével kellene illetnünk, akkor sem találhatnánk jobb kritériumot az elfogadásnál. Kemény pedagógusszíveket indíthat meg a gyermek, ha azt mondja „Nem tehetek arról, hogy...”, fantáziánk szerint folytathatjuk a mondatot, akár úgy, hogy hallássérült, értelmi fogyatékos, elvált vagy alkoholista szülők stb. gyermekéről van-e szó.

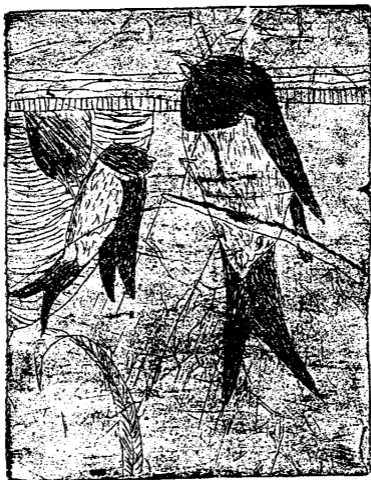
A zeneterápia eredményes alkalmazását, *G. Orff* tapasztalatának módszertani kompetenciáját akár egyetlen gyermekre, *Renée*-re szánt figyelme is bizonyíthatja. A bemutatott könyvben zenei fejlődését példaként, Zeneterápia könyvében a vele közösen eltöltött kilenc hónap történetét mutatja be. A leírt események három és fél éves kortól tizenegy éves korig vázolják a zeneterápi-

ában részesített gyermek fejlődési útját. Ha arra gondolunk, hogy az ember tudatos és nem tudatos lelkivilágának hasonlataként a tengerből kiálló jéghegy és a vízben láthatatlan tömb viszonyát szokták említeni, akkor belátható, hogy a zeneterápiai munkának is csak egy

részét lehet szavakba önteni. A könyv használatához tehát nélkülözhetetlen az alkotó fantázia, az intuíció, amely nélkül nincs „impulzus” a zeneterápiai térben sem. Ez a szakszöveg új feladatok elé állítja a gyakorlott fordítókat is. Nehézségeit magam is tapasztaltam.

Varvasovszkyné Velsz Dóra

Gertrud Orff: Orff zeneterápiájának alapfogalmai. Definíciók és példák. Szerkesztette: Temesvári Gábor. Bárcki Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, Bp., 1994. 90 o.

Rézkar, 12 éves gyerek munkája a GYIK-Műhelyből